

УДК 330.341.42

О. І. Левченко,
аспірант кафедри ЗЕДП, ДонНТУ

РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА УКРАЇНИ

Розглянутий процес інформатизації суспільства, проблеми та перешкоди його формування в Україні, проаналізована роль держави в інформатизації суспільства України та наведена спроба сформулювати державну стратегію формування інформаційного суспільства в Україні.

The process of society informatisation is studied; the problems and obstacles in its formation in Ukraine are studied; the role of state in society informatisation in Ukraine is analysed; the formulation of state strategy of information society in Ukraine is given.

Ключові слова: інформація, інформатизація, інформаційне суспільство.

Keywords: information, informatisation, information society.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Для України має серйозне значення розробка концепції інформаційного суспільства. Від цього залежить її місце у світовому співоваристві, рівень економічної безпеки, конкурентоспроможність країни в цілому, розвиток демократії, особистості, підвищення якості життя, створення власної інформаційної індустрії, зміцнення й розвиток національної культури, державної мови, інформаційної єдності країни. Оскільки технологічна база інформаційного суспільства поступово створюється й в Україні, з'являється необхідність мати сформульовану й заявлену від імені держави концепцію його побудови, у якій були б прописані ролі і місце основних діючих осіб комерційного сектора економіки, держави, населення, громадських організацій. Важливим є розробка і реалізація державної стратегії зміцнення економічної безпеки на підставі підвищення ефективності функціонування інформаційної інфраструктури економіки країни з урахуванням ізниженням втрат при русі інформаційних потоків.

СТАН ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ

Уперше обговорення стратегії і ролі держави в інформатизації суспільства в Україні проводилося в 1989—1990 рр. За участю державних структур і громадськості була розроблена концепція інформатизації суспільства, яка схвалена відповідним комітетом УРСР. На її основі були підготовлені проекти загальносоюзної програми інформатизації (1990—1991 рр.). Однак з ряду причин (обмеженість фінансових ресурсів, непогодженість позицій відповідних міністерств і відомств) проект програми не був прийнятий урядом. У 1992—1996 рр. в Україні активно проводилася робота з формування державної політики інформатизації, створення законодавчих основ розвитку інформаційних відносин. Серед авторів, що розглядають загальну проблематику інформатизації суспільства, слід виділити провідних вітчизняних та зарубіжних вчених Л. Мельника, Ф. Уэбстера, С. Дятлова, А. Берсуського, М. Сендзюка, К. Шеннона, Р. Абдесса, Н. Апатову, С. Архіреєву, Д. Белла, З. Бжезинського, І. Пенькову та багато інших. Але конкретної державної стратегії формування інформаційного суспільства в Україні не було запропоновано.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті — сформулювати державну стратегію формування інформаційного суспільства в Україні.

ВІКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Процес формування інформаційного суспільства в Україні в умовах становлення нової української державності,

реформування економіки, переходу від інформаційної закритості до презумпції відкритості інформації сам по собі досить складний. Очевидно, що Україна перебуває тільки на початку шляху в інформаційне суспільство й відстає від промислово розвинених країн світу.

Наукові дослідження й використання їх результатів у масовому виробництві в нашій країні традиційно не збалансовані. Це одна із причин того, що сьогодні на українському інформаційному ринку переважає продукція й послуги провідних закордонних фірм, які використовують перевагу в області виробництва й практичного застосування інформаційних технологій для одержання однобічних переваг.

Включення інформаційних ресурсів і послуг у систему товарних відносин відбувається в Україні в умовах нерозвиненості відповідної законодавчої й нормативної бази, що приводить до низки негативних наслідків, до яких можна віднести: незахищеність персональних даних громадян, недотримання прав на інтелектуальну власність, зростання кількості комп’ютерних злочинів та інші.

Як показує досвід економічно розвинених країн, найбільший успіх на шляху просування до інформаційного суспільства супроводжує країни, у яких держава формує й активно проводить відповідну цілеспрямовану політику. Роль держави міститься в створенні сприятливих умов для розвитку цього процесу, до яких можна віднести: залучення ресурсів (кадрових, фінансових, матеріальних й ін.) в інформаційне виробництво; нормативно-правове й нормативно-технічне регулювання; підтримка проектів і програм, що демонструють можливості інформаційного суспільства; розвиток міжнародного інформаційного обміну й співробітництва.

Сьогодні в Україні ні держава, ні комерційний сектор ще не сформулювали власної позиції і стратегічних цілей стосовно інформаційного суспільства. Існуючі концепції й програми вирішують низку хоча й важливих, але часткових завдань цього напряму. Загальнодержавна ж концепція повинна враховувати умови, при яких тверді механізми, що забезпечують уніфікацію і єдине централізоване управління всією інформаційно-телекомунікаційною інфраструктурою, зруйновані, а нові, засновані на економічній і суспільній необхідності й створювані на основі ринкових стимулів, ще не працюють повною мірою.

Шлях України в інформаційне суспільство — це шлях через стабілізацію відносин, форм і прав власності в інформаційній сфері, через формування регулюючих механізмів, що забезпечують захист інвесторів, виробників і споживачів інформаційних продуктів і послуг. У цьому **ключова роль належить державі**.

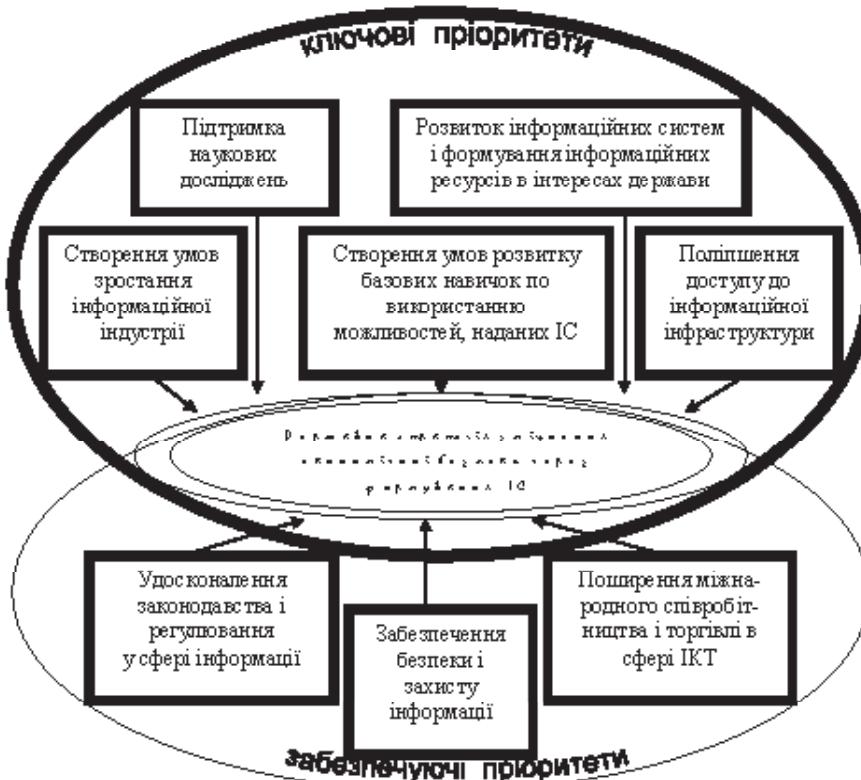

Рис. 1. Принципова схема пріоритетів державної стратегії зміцнення економічної безпеки через формування інформаційної інфраструктури

Стратегія формування інформаційного суспільства в умовах перехідного періоду до нової системи відносин власності повинна враховувати особливу роль і відповіальність держави. Вона повинна враховувати переваги України: вигідне географічне розташування між торговельними й інформаційно-телекомунікаційними потоками Захід — Схід; високий професійний рівень персоналу, зайнятого в сфері інформатизації.

У якості слабких сторін, що впливають на стратегію розвитку інформаційного суспільства, слід зазначити: значну частку застарілого обладнання в основних фондах підприємств і організацій, пов'язаних із інформаційним обслуговуванням; нерівномірність розподілу по території країни інформаційного потенціалу й наукових центрів; руйнування наукових шкіл і складне фінансове становище науки; недостатність повного циклу виробництва базових засобів інформатизації (комп'ютерів і телекомунікаційного устаткування).

При розробці стратегії потрібно мати на увазі дві категорії цілей: довгострокові й середньострокові. Післякризовий стан української економіки вимагає виділення етапу першочергових заходів щодо ліквідації фінансової кризи. Але його, через короткостроковість і надзвичайність, доцільно розглядати в рамках середньострокової політики. В умовах довгострокових цілей можна погодитися з основними принципами розвитку інформаційної інфраструктури, до яких відносяться лібералізація ринку, послаблення обмежень на переміщення капіталів і т.п., прийняті в західних програмах формування інформаційного суспільства. У термінах середньострокових цілей слід користуватися власними пріоритетами [1, с. 17].

На основі попереднього аналізу, виходячи із зазначених вище посилок, можна сформулювати наступну державну стратегію формування інформаційного суспільства в Україні — забезпечення росту ринку ІКТ на основі модернізації виробничого потенціалу й підготовки українського суспільства до викликів інформаційної цивілізації. Як основні завдання доцільно розглядати:

— розширення українського ринку ІКТ шляхом інвестування в модернізацію виробничої бази підприємств і організацій, у розвиток базових телекомунікацій і української мережі Інтернет, збільшення масового попиту на індивідуальну й домашню інформатизацію;

— організацію технопарків і зон вільної торгівлі ІКТ (електроніка, комп’ютерна й телекомунікаційна техніка, програмні продукти, інформаційні послуги й ін.);

— державну підтримку проектів у сфері ІКТ, орієнтованих на розвиток високоякісних вітчизняних засобів обчислювальної техніки, інформаційних продуктів і послуг;

— забезпечення справедливих умов розподілу інформаційних і мережніх ресурсів;

— створення системи безперервного навчання використання ІКТ на всіх рівнях утворення.

Для реалізації зазначених стратегічних цілей доцільно перевігнати сформовані пріоритети державної політики, розробити нові концептуальні підходи відносно регулювання ринку ІКТ, інформаційної й інвестиційної політики, розвитку інформаційного законодавства й забезпечення інформаційної безпеки.

Державна стратегія формування інформаційного суспільства повинна протягом найближчих 4—5 років ґрунтуватися на нових пріоритетах. Їх можна угруппувати в 5 ключових й 3 забезпечувальних напрямів [2; 3; 4] (рис. 1).

До ключових напрямків відносяться наступні.

1. Створення умов для росту інформаційної індустрії. В даній статті детально розглядається тільки перший напрям. Подальші розробки в цьому руслі автор планує присвятити й іншим напрямам.

Ця індустрія включає комплекс галузей, що провадять різні види інформаційних продуктів і послуг. Інформаційну економіку варто розглядати як один із провідних секторів економічної активності. Реальне економічне зростання може бути забезпечено шляхом залучення інвестицій приватного сектора, створення збалансованого конкурентного середовища й розвитку інформаційної інфраструктури українського ринку ІКТ.

Підвищення рівня використання ІКТ, насамперед, пов'язане із залученням до його розвитку приватного сектора, що вже сьогодні відіграє провідну роль у створенні, експлуатації й модернізації виробництва. Зрозуміло, що ця діяльність, як і будь-яка приватна ініціатива, може успішно здійснюватися тільки при її рентабельності й окупності. Тому першорядним завданням державної політики повинне стати створення сприятливих умов (у першу чергу, податкових) для підприємництва, що залучають інвестиції у розвиток інформаційної інфраструктури.

Державним структурам на державному й регіональному рівні доцільно сконцентрувати зусилля на розробці та реалізації заходів стимулювання й підтримки вітчизняного підприємництва в інформаційній сфері, насамперед компаній, що створюють високотехнологічну й наукомістку продукцію, а також підприємств, що реалізують інновації та надають послуги населенню з використанням комп’ютерних мереж. Із цією метою варто вжити законодавчих заходів підтримки

вітчизняних постачальників послуг і виробників комп'ютерного та телекомунікаційного устаткування, удосконалювати форми залучення інвестицій у проекти інформатизації. Державі пропонується створити для підприємців (особливо для малих структур) умови, що полегшують одержання фінансових коштів, розробити ефективні й різноманітні механізми надання коштів кредитування.

Запропоновану стратегію потрібно розбудовувати і реалізовувати за умов врахування втрат при русі інформаційних потоків із метою їх зниження (рис. 2).

Наступне завдання — розвиток інфраструктури українського ринку ІКТ і електронної торгівлі, забезпечення інформаційної прозорості українського ринку ІКТ. Варто більш активно стимулювати впровадження електронного документообігу при здійсненні й використанні угод, прийняти єдині стандарти розробки й сертифікації систем електронного цифрового підпису й шифрування даних.

Державі доцільно взяти на себе функції фінансування розробок стандартів і визначення їхньої пріоритетності в тих сферах, де загальнодержавні структури є користувачами інформаційних систем і послуг, зокрема при держзакупівлях інформаційних ресурсів і систем.

2. Поліпшення доступу до інформаційної інфраструктури й мережніх послуг.

3. Створення умов для розвитку базових навичок використання можливостей, надаваних інформаційним суспільством.

4. Підтримка наукових досліджень і соціально-значимих додатків ІКТ.

5. Розвиток інформаційно-телекомунікаційних систем і формування інформаційних ресурсів у інтересах державного управління.

ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На базі проведеного дослідження можна визначити деякі рекомендації щодо розвитку й становлення українського ринку технологій. В умовах, що склалися, крім фінансової складової, доцільно вести мову про оздоровлення самого українського суспільства шляхом повернення пропаганді матеріалістичного наукового світорозуміння реальності й прищеплювання дослідникам діалектичного світогляду, у першу чергу, шляхом реформи системи й методів освіти. Зрозуміло, цей комплекс проблем і питань потребує значних витрат коштів і часу, але не слід відмовлятися від майбутнього, тим більше від майбутнього української науки.

У статті наводяться заходи, які спрямовані на зниження втрат при русі інформаційних потоків, що надасть можливості підвищити рівень економічної безпеки шляхом зміцнення інформаційної інфраструктури. Без неї немож-

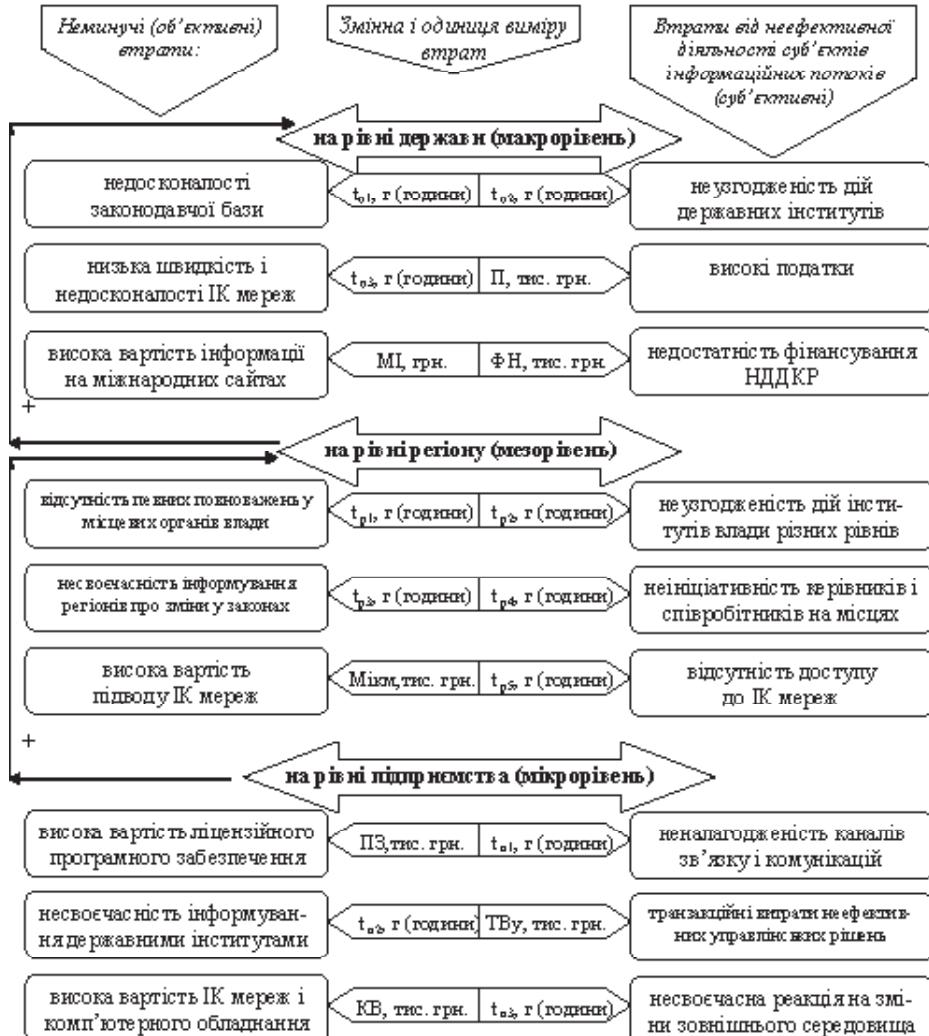

Рис. 2. Втрати при русі інформаційних потоків на різних рівнях національної економіки

ливе функціонування державних структур, реалізація прав громадян на інформацію, необхідну у вирішенні особистих, господарських або суспільних проблем.

Подальші дослідження в цьому напрямі автор планує присвятити розробці заходів, які спрямовані на зниження об'єктивних і суб'єктивних втрат при русі інформаційних потоків, що надасть можливості підвищити рівень економічної безпеки шляхом зміцнення інформаційної інфраструктури.

Література:

1. Мельхін І.С. Информационное общество и баланс интересов государства и личности //Информационное общество. — 1999. — №4—6. — С. 3—26.
2. Пенькова I.B. Влияние электронной коммерции на формирование рынка информационных услуг Украины // Нацкові праці ДонНТУ. Серія: Економічна. — Д.: ДонНТУ, 2003. — Випуск 59. — С. 58—66.
3. Пенькова I.B. Институциональные проблемы рынка информации//Економіка та право. — Д.: Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2003. — №1(5). — С. 14—17.
4. Тарасенко Г.Д., Пенькова I.B. Роль государства в информационном обществе//Социальная экономика. — 2004. — №1—2. — С. 192—197.
5. Титоренко Г.А. Информационные системы в экономике: Учебник / Под ред. Г.А. Титоренко. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮНІТІТ-ДАНА, 2008. — 463 с.
6. Маслов А.О. Генеза теорії інформаційної економіки